

დღეს, ორმოცდაათზე მეტი წლის შემდეგ

33

იანის ქსენაკისი და ზრანსუა-პერნარ მაში

პირველხარისხიანი საზღვარგარეთული ანსამბლების ან სოლო შემსრულებლების სტუმრობა ფესტივალის ერთ-ერთი ტრადიციია. სხვადასხვა დროს მასში მონაწილეობდნენ მუსიკოსები სომხეთიდან, აზერბაიჯანიდან, შვეიცარიიდან, ფრაიბურგის თანამედროვე მუსიკის ანსამბლი Recherche, ფრანგული Court-Circuit და სხვები. გასულ წელს „სალამოებში“ მონაწილეობდნენ Israel Contemporary Players და მათი ხელმძღვანელი, კომპოზიტორი დან იუხასი; დირიჟორი ჟოლტ ნადი; ფესტივალის ძველი მეგობარი და პრაქტიკულად მუდმივი მონაწილე იოსებ ბარდანაშვილი; პიანისტი ალექსეი ლიუბიმოვი და კომპოზიტორი ფრანსუა-პერნარ მაში; რომლის შემოქმედებაც საფრანგეთში მცხოვრებმა ქართველმა პიანისტმა და მუსიკოლოგმა გიორგი ბერიაშვილმა წარმოადგინა; ერთი შემოქმედებითი საღამო კომპოზიტორ თეიმურაზ ბაკურაძეს დაეთმო, რომელიც, ამავდროულად, ფესტივალის არტისტული დირექტორია; კონსერვატორიის ანსამბლი „Consilia“, „ნიჭიერთა ათწლეულის“ მოსწავლეები, ბავშვთა გუნდი რუსთავიდან, კონსერვატორიის სტუდენტური და გორის ქალთა გუნდი. ფესტივალს უკვე წარმოდგენილია ნანა ხუბუტიას და მისი სტუდენტების, ასევე ჩრდილების თეატრის „ბუდრუგანა გაგრა“ და რეჟისორ გელა კანდელაკის გარეშე. ეპითეტებისგან თავი შევიკავე, რადგან მგონია, რომ ჩამოთვლილი სახელები თავისთავად შეიცავენ ყველა შესაძლო დადებით ეპითეტს.

ფესტივალის შვიდი, ტრადიციულად მრავალფეროვანი და ორიგინალური საღამოს ერთიანი მიმოხილვა ჟურნალის ფურცლებზე ძალზე დიდ ადვილს მოითხოვდა, ამიტომ შევჩერდი ფრანსუა-პერნარ მაშზე, რომელიც ფესტივალ „თბილისი 2013: თანამედროვე მუსიკის საღამოების“ ერთ-ერთი ყველაზე გამორჩეული სტუმარი გახლდათ. იგი ძალიან საინტერესო კომპოზიტორი და მეცნიერია. ინტერნეტისთვის მისი ხანგრძლივი, მრავალმხრივი მოღვაწეობის შესახებ ამომწურავ ინფორმაციას იოლად იპოვით. ჩემთვის კი განსაკუთრებით საინტერესო იყო ინტერვიუ მასთან, როგორც მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრის ავანგარდისტების თანამედროვესა და ამ თაობის ერთ-ერთ წარმომადგენელთან. ფრანსუა-პერნარ მაში უშუალო მომსწრე

და მონაწილე იყო მუსიკის ისტორიაში ყველაზე რადიკალური ცვლილებების მომტანი მოვლენებისა, რომლის გარეშეც თანამედროვე მუსიკის დღევანდელი სახე წარმოდგენილია. თუმცა, თავად იგი, როგორც გამოირკვა, ნაკლებად იზიარებდა შტოკჰაუზენისა და ბულზის იდეებს და, შეიძლება ითქვას, მათ ბანაკს არც არასოდეს ეკუთვნოდა.

თბილისიდან გამგზავრებამდე კომპოზიტორს ავანგარდზე, იანის ქსენაკისზე (რომლის შემოქმედებაც არაერთი გამოკვლევა მიუძღვნა) და თავის ფილოლოგიურ და მუსიკალურ ძიებებზე ვკითხე.

– თქვენ ომისშემდგომი ევროპელი ავანგარდისტების თაობას ეკუთვნით. სრულად იზიარებდით მათ პრინციპებს?

– მუსიკის წერა 50-იან წლებში დავიწყე და ნამდვილად მივეკუთვნები ავანგარდისტების თაობას, მაგრამ მიუხედავად ამისა, მათ ყველა შეხედულებას სულაც არ ვიზიარებდი. მხოლოდ რამდენიმეს, ჩემდა ჭირად (ხუმრობით). ორიგინალურობას და ინოვაციას, რაც ამ წლებში უმთავრესი იყო, ჩემთვისაც დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, მაგრამ არასოდეს გამიზიარებია იმდროინდელი კომპოზიტორების, მაგალითად, ბულზის, შტოკჰაუზენის, ბერიოს, მოგვიანებით პუსერის რაციონალისტური მიდგომა. უფრო მეტად ელექტროაკუსტიკური პარტიტურები მიზიდავდა. ამიტომ შევეერთდი პიერ შეფერს 1958 წელს. იმ დროს ავანგარდისტები ერთგვარად თითქოს გვეტრობდნენ, მიუხედავად მუსიკის ამ სფეროში ერთი-ორი მკდელიობისა, ბულზები მოვლენებს ისე წარმართავდა, რომ ძლიერ ზენოლას ახდენდა. მაგრამ ელექტროაკუსტიკურ პროექტებს მხარს უჭერდა მესიანი, რომლის მონადევე ვიყავი (ისევე, როგორც თავად ბულზები). ასე დავიწყე. მოგვიანებით რამდენადმე დავმორდი მესიანს, რომელსაც დღემდე უდიდეს თაყვანს ვცემ, შეფერსაც და, კიდევ უფრო მეტად — ნეოსიურეალისტურ მიმართულებას.

– დღეს, ორმოცდაათზე მეტი წლის შემდეგ, როგორია თქვენი დამოკიდებულება და შეხედულება ავანგარდზე?

– ჩემი აზრით, მან ძალზე ნეგატიური გავლენა იქონია კომპოზიტორსა და აუდიტორიას შორის ურთიერთობაზე. ეს დიდი შეცდომა იყო. ავანგარდისტები ფიქ-

რობდნენ, რომ მუსიკა მხოლოდ რაღაც რაციონალურზე, ლოგიკურზე უნდა ყოფილიყო აგებული. კიდევ იყო რაღაც, რასაც არასოდეს ვეთანხმებოდი: კომპოზიციის, როგორც მუსიკის ისტორიის ნაწილის კონცეფციის გააზრება. ასეთ ისტორიულ მიდგომას, ვფიქრობ, ისინი შეცდომაში შეჰყავდა, რადგანაც პროგრესის იდეა პოლიტიკურად დიდ წინააღმდეგობრიობას შეიცავდა. პროგრესიზმი საზოგადოებაში, მუსიკალური პროგრესიზმის პარალელურად, მგონია, რომ, მეთნაკლებად, იგივე შეცდომაა.

ნელ-ნელა განვითარდა ინტერესი იმის მიმართ, რაც იყო არა მხოლოდ ისტორიული, არამედ პერმანენტ-

ტული ადამიანის აზროვნებაშიც და მუსიკაშიც.

– თუმცა, მოგვიანებით ავანგარდისტებიც „დაუბრუნდნენ ფესვებს“.

– რა თქმა უნდა, მაგრამ ისინი არასოდეს აღიარებდნენ შეცდომას. როცა პირველად შევხვდი ბულეს, ვაჩვენე პარტიტურა, სადაც დასაწყისში მოდულად ზღვის ტალღების ხმაური მქონდა გამოყენებული. მან თქვა: „ოჰ, აქ ოსტინატო!“, ეს დიდი შეცდომა იყო. მე ვუპასუხე, დიახ, ცვალებადი ოსტინატო-მეთქი. „რა მნიშვნელობა აქვს, ოსტინატო“ – ეს მისთვის უპატივებელი შეცდომა იყო.

– ქსენაკისის პოზიცია როგორი იყო?

ფრანსუა-პერნარ მაში

– მასთან ყოველთვის ძალიან მეგობრული დამოკიდებულება მქონდა. ის იზიარებდა ავანგარდისტების გზას, მაგრამ მათი „მეინსტრიმისგან“ მაინც განსხვავდებოდა. ამასთანავე, ჩემსავით, ისიც ბუნებრივი ფენომენების გავლენას განიცდიდა. რამდენჯერმე ერთად გავატარეთ არდადეგები და ზღვის ხმაურს ვაკვირდებოდით, მაგრამ მას ამ ხმის მოსმენა მხოლოდ ქარიშხლისას აინტერესებდა, მშვიდი ზღვის ხმაური მის ინტერესებში არ შედიოდა. ის ამგვარ ბგერებს და ბუნების სხვა მოვლენებს იყენებდა არა მხოლოდ როგორც მოდელებს, არამედ მათ ფიზიკის კუთხითაც შეისწავლიდა; მაგალითად, აირების თეორია. მე კი მაინც დამა-

ინც არ მინდოდა ბუნებისადმი ჩემი დამოკიდებულების რაციონალიზება, ამიტომ ჩვენ ერთმანეთისგან დიდად განვსხვავდებოდით. როცა ბუნებისმიერი მოდელების ჩემი თეორია განვავითარე, ეს მისთვის სენსიტიურად ახლობელი იყო, მაგრამ პრაქტიკაში სხვაგვარად იქცეოდა.

– სტატიაში „ქსენაკის ელინიზმი“ თქვენ ქსენაკის ძალზე ავანგარდისტულ ნაწარმოებებს აანალიზებთ. ეს იმას ნიშნავს, რომ ეროვნულობის თავისებურებებისგან თავის არიდება ავანგარდშიც კი შეუძლებელია?

– ასეთი ადრიანი დილისთვის ძალზე რთულ შეკითხვას მისვამთ (ინტერვიუ დილის ცხრის ნახევარზე ჩაინერა – მ.ს.). კომპოზიცია, მუსიკის წერა მხოლოდ ერთ შეგრძნებაზე არაა დამყარებული. ეს სხვადასხვა შეგრძნების შედეგთა ორგანიზებაა, თუკი ბოლოს და ბოლოს მხოლოდ მუსიკალური ლინგვისტიკის განზომილებაში არ მოვახდენთ მის რაციონალიზაციას. მაგრამ რაციონალურობასა და წმინდა ინტუიციას შორის ბალანსის დაცვა პიროვნული საკითხია; მისი თეორეტიზირება, ერთხელ და სამუდამოდ განსაზღვრა შეუძლებელია. ასე რომ, ქსენაკის მათემატიკას იყენებდა უპირველესად იმიტომ, რომ ინჟინერი იყო. მე უპირატესად ელინიზმს და ლიტერატურას ვიყენებდი, რადგან კლასიკური ფილოლოგიის მასწავლებელი ვიყავი...

– და თქვენ დიდი ხნის განმავლობაში იკვლევდით მითს.

– მითი დამეხმარა იმ სხვადასხვა ინტუიციური მომენტის ორგანიზებაში, რომელიც მქონდა. ყველაზე მიმზიდველი მასში ისაა, რომ როგორც კი მითის მოყოლას იწყებთ, ირგვლივ ყველა გისმენთ, მარტო ბავშვები კი არა, მოზრდილებიც. იმიტომ, რომ მითი ჩვენს გონებაში რაღაც ღრმად ფესვგადგმულს ეხმაურება, ეს სპონტანური აზროვნებისა და წარმოსახვის ერთგვარი ნაირსახეობაა. ამიტომაცაა, ყველა დროის და მთელი მსოფლიოს მითები ერთმანეთს ასე რომ გვანან. მითი ასევე დამეხმარა მივმხვდარიყავი, რატომ მიზიდავდა ასე ბუნებისმიერი მოდელები. თავდაპირველად, ეს წმინდა გემოვნების საკითხი იყო და მერე მივხვდი, რომ კულტურაში მითის უნივერსალობის და მუსიკის ზოგი-

ერთი თვისების უნივერსალურობის ეკვივალენტურობას შეეძლო აეხსნა ის, რასაც ვეძებდი.

მითი და მითოლოგია სხვადასხვა რამაა. მითი, ალბათ, ადამიანის სპონტანური აზროვნების პროდუქტია, მითოლოგია კი მას ზღაპრის, ამბის, ლეგენდის ფორმას აძლევს.

— ანუ, თქვენი აზრით, მითს მხოლოდ ადამიანის სპონტანური აზროვნება შობს და არა ისტორიაც მასთან ერთად?

— ჩემი აზრით, მითი არაა ისტორიული მოვლენა, მაგრამ რამდენადაც ის ისტორიის პროცესში ჩნდება, განსხვავებულ ფორმებს და მითოლოგიებს ატარებს. თუმცა, მითური ხატები მეტნაკლებად უნივერსალური არიან. უნივერსალურობა არ ნიშნავს იმას, რომ მათი პოვნა ნებისმიერ დროსა და ადგილას შეგიძლიათ. მაგრამ იგი სპონტანურია და შეიძლება მსგავსი ან იდენტური სახით ისეთ კულტურებში გაჩნდეს, რომელთაც ერთმანეთთან საერთო არაფერი აქვთ.

— ფიქრობთ, რომ არსებობს მითოლოგიური ფორმულები ან მოტივები, რომლებიც დღესაც მუშაობენ?

— რა თქმა უნდა. შეხედეთ ამერიკელების ჰეროიკული კოსმოსური Fantasy-ს ჟანრს, იგი სავსეა მითებით, ანდა ფილმები, სადაც ვხვდებით ღმერთებს — გერმანული მითოლოგიიდან. რა თქმა უნდა, ეს სულ არ ნიშნავს იმას, რომ თუკი უნივერსალურ მოვლენას, მითს გამოიყენებ, ნამუშევარიც უნივერსალური გამოგვივა. მასზე მუშაობისას პირველ რიგში უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ეს არ არის უბრალოდ მოთხრობა, ჩვენ ის უნდა გავაცოცხლოთ ისე, როგორც ჩვენ გვსურს და ჩვენს დროს შეესაბამება. სხვა შემთხვევაში, იგი ნარმატების მიღწევის იაფფასიან საშუალებად იქცევა, ისეთად, როგორიცაა, მაგალითად, „Muzak“ სუპერმარკეტების მუსიკა, რომელიც ძალიან კარგადაა გაკეთებული და გარკვეული დროის შემდეგ ხალხს ყიდვის სურვილი უჩნდება. ამგვარად გამოყენებული მასალა მითი კი არაა, არამედ მისი მკვდარი ნაწილია, უბრალოდ კლიშეა. უნივერსალური მოვლენა — არქეტიპი კვდება, როცა იგი კლიშედ გადაიქცევა.

— ფესტივალზე ჩვენ მოვისმინეთ თქვენი ძალიან საინტერესო ნაწარმოები „KENGIR“, რომელიც დაფუძნებულია თქვენს ორიგინალურ კონცეფციაზე წარ-

მოსახვითი ფოლკლორის შესახებ. რას ნიშნავს წარმოსახვითი ფოლკლორი?

— მარტივად რომ ავხსნა, წარმოსახვითი ფოლკლორი სპონტანური, პოპულარული მიდგომაა სხვადასხვა კულტურისადმი. აქ, მათ შესახებ არც რაიმენაირი თეორია იგულისხმება, არც მათი მითი და მუსიკა. უბრალოდ მცდელობაა წარმოვიდგინოთ, როგორი იქნებოდა ეს კულტურები თავიანთ ყოველდღიურობაში, ისე, თითქოს ყველაფერი ცხადი და ჩვეულებრივი. ხანდახან პრობლემა შეიქმნება იმასთან, რაც მე თვითონვე შევქმენი, ცხადია, მნიშვნელოვანია იყო თვითკრიტიკული, მაგრამ ზედმეტადაც არა, რადგან ამით შეიძლება ყოველგვარი მცდელობა მოკლა.

— ამგვარ პროცესში რაიმე სახის არსებულ მონაცემებს, წყაროებსაც იყენებთ თუ ეს მუსიკა აბსოლუტურად წარმოსახვითია?

— გააჩნია. მაგალითად, დიდი ხნის განმავლობაში ვიყავი დაინტერესებული სხვადასხვა ენის მუსიკალურობით. მაგრამ, ხანდახან, იშვიათად, წარმოსახვითი ენების გამოგონებასაც ვცდილობ.

— ახლა რაზე მუშაობთ?

— სულ ახლახან დავასრულე ნაწარმოები, ერთგვარი მუსიკალური მოთხრობა მონღოლეთის პირველ ფრანგ მკვლევარზე, ვიომ დე რუბრუკზე, რომელიც მარკო პოლოზე ერთი თაობით უფროსი იყო. იგი ლუი მეცხრეს დავალებით იქნა წარგზავნილი, რათა გაერკვია ჯვაროსნულ ომებში, სარაცინების წინააღმდეგ ბრძოლისას მონღოლებთან ალიანსის შესაძლებლობა (რაც, საბოლოოდ, სრულიად განუხორციელებელი აღმოჩნდა). ნაწარმოები დაწერილია მოთხრობელის, სიმებიანი კვარტეტისა და ჩანანერისთვის, ხანდახან კვარტეტის მუსიკოსებიც მღერავენ. ვფიქრობ, მასში ქართული სასულიერო მუსიკის გავლენაც კია, განსაკუთრებით „წმიდა დედოფლის საგალობელის“ (ფრანსუა-ბერნარ მამი ქართულად წარმოთქვამს სახელწოდებას). მე ყოველთვის დიდი თავყანისმცემელი ვიყავი ამ მუსიკისა. საქართველოში ყოფნისას კი ძლიერი შთაბეჭდილება მოახდინა ტაძრებმა და გამაოცა იმან, რომ აქ ქალთა გუნდებიც გალობენ, რაც, ვფიქრობ, მშვენიერია, მომეწონა. ალბათ, ფემინისტებიც კმაყოფილი დარჩებიან ამით.